

İSPANYOL MEDYASI

Doç.Dr. Yasemin G. İNCEOĞLU
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

1978 yılındaki yeni demokratik Anayasa'nın ilanından beri İspanya basını hiçbir mevzuat ile kontrol edilmemiştir. Önceden, 1966 yasası basın faaliyetlerinin normal gelişimine engel oluştuyordu.

1986'da İspanyol basınına yabancı sermaye girişi serbest bırakılmış, böylece İspanyol mevzuatının Avrupa Topluluğunun yönetmeliğine uyarlanması sağlanmıştır. O zamandan beri, pekçok basın grubu faaliyete geçmiştir. Örneğin, Bertelsmann, Hachette, Bauer, Springer, VNU ve Hersant. G+J gibi diğer gruplar, bazı açıklıklardan yararlanarak İspanya'da daha önce kurulmuşlardı.

İspanyol basını reklam ve satışla finanse edildiği halde, 1984'de Devlet Sübvansiyonları için yasal bir yapı hazırlanması gereği doğmuştur. Bu AT'nin haksız rekabet suçlamalarına yol açmış ve 1988'den bu yana sübvansiyonlar azaltılmıştır.

İspanya üniter bir devlet olmasına rağmen, federal bir devleti andıran bir bölgesel idari yapıya sahiptir. İspanya Anayasası Katalonya, Galiçya, Andaluzya, Aragon, Valensiya gibi tarihi isimler taşıyan, bir kısmı da Kanarya ve Balaer Adaları gibi deniz aşırı birimleri içeren bölgelere yerel hükümet ve yerel meclis kurma hakkını da içeren özerklik statüsü tanımaktadır. Bu bölgelerde yaygın olan Katalan dili, Baskça ve Galiçya lehçesi gibi yerel dillerin kullanılması kabul edilmektedir.

Bu nedenle, 1980'li yılların başında yerel dili kullanan televizyon yayınları için kanuni dayanak isteyen, hatta yasayı beklemeden birer bölge-

sel televizyon istasyonu kuran Katalonya ve Bask ülkesi gibi bölge yönetimlerinin de baskısıyla, önce 1980 tarihli devlet televizyonu teşkilat kanunu ile (M.2), daha sonra 24 Kasım 1983'te kabul edilen ayrı bir kanunla, bölgelere anayasal hak ve özgürlüklere uymak şartıyla "üçüncü kanaldan" yerel dilde televizyon yayını yapma izni verilmesine imkan tanınmıştır.

Üçüncü kanalın yasallaşmasıyla, Katalonya, Bask bölgesi ve Galiçya'da başlayan bölgesel televizyon istasyon sayısı, Ekim 1989'da Telemadrid TM3 ve Valensiya televizyonu TV V'nin, Ocak 1990'da da Murcia televizyonu (RTVMU)'nun yayına başlamasıyla dokuzu bulmuştur.

1984'e kadar İspanya'daki bazı gazeteler Devlet tarafından sahiplenilmiş, Franco rejimi ile sektör tamamen özel ellere bırakılmıştır. Bu süre içinde İspanyol basını, İspanya'daki genel ekonomik krizle birlikte çok ciddi krize girmiştir. Bu durum, yeni teknolojiye ayak uyduramayan birkaç eski gazeteyi kapanmaya zorlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan gazeteler lider hale gelmişlerdir. Örneğin El Pais, İspanya'nın önde gelen medya gruplarından biri olan PRISA tarafından 1976'da kuruldu, El Periodico (magazin piyasasının liderlerinden olan Grupo Zeta tarafından 1979'da kuruldu). Ayrıca ABC, La Vanguardia, La Voz de Galicia veya Horaldo de Aragon gibi gazetelerin hepsi aile şirketleridir.

1986 basın sektöründe yabancı yatırıma izin verilen yıldır. Böylece Bertelsman, Grüner und Jahr, Axel Springer, Bauer, VNU, Hachette ve Agostini adlı ünlü basın grupları İspanya'da faaliyetlerine başladılar. Yine de yabancı sermaye İspanyol günlük basınına büyük zorluklarla girmiştir. Sadece Hersant, Rusconi, Murdoch, Expansion ve Springer gazete yayımcıları şirketlerin bir kısım sermayesini alarak, gazetelerdeki varlıklarını resmileştirmişlerdir.

Reklamların İspanyol gazetelerine olan katkısı %50 ile %70 arasındadır. Aynı oran dergiler için de aynıdır. 1984'de gazetelerin krizde ayakta kalmasına yardım için çıkarılmış Devlet basın sübvansiyonları 1990'da gereksiz bulunmuş ve bu nedenle de durdurulmuştur.

İspanya'daki gazete okuma oranı Avrupa'daki en düşük oranlar arasındadır. 1000 okuyucuya 80 gazete düşmektedir. Bunun nedeni, İspanya'nın zayıf bir okuma geleneğine sahip olması ve diğer ülkelerde olduğu gibi yüksek tirajlı popüler gazetelerin olmamasıdır.

İki en yüksek tirajlı gazete olan "El Pais" ve "ABC" ulusal niteliktedir.

Diğer ulusal gazeteler Madrid'de yayımlanan Diario 16 ve iki spor gazetesi, AS ve Marca'dır. İspanya'da basılan 90 ila 100 gazeteden önemli olanları sadece Katalonya ve Bask ülkesi için ulusal veya bölgesel olanlardır ve 100.000'den fazla günlük tiraja sahiptir. Gazetelerin düşük tirajları yüzünden ortaya çıkan ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek için 1980'lerde bir strateji geliştirildi. Bunlardan bir tanesi, bazı ulusal gazetelerin, satışlarını bölgesel olarak arttırmak üzere E/Pais ve ABC özel baskılar yayınlamaları, ikincisi bazı yayın gruplarının, ulusal ve yerel haberleri değiştirmek için, yerel gazetelerle işbirliği anlaşmalarına sahip olmaları, (Grupo 16) bir üçüncü strateji ise, bazı CCAA'larda bölgesel gazeteler yayınlayarak ve diğer CCAA gazeteleriyle haber paylaşarak saptanmasıdır. (El Periodico de Extremadura'yı ve El Periodico de Aragon'u yayımlayan Grupo Zeta, 1984'de Devlet'e getirilmiş gazetelerle Prensa Iberica, El Correo Espanol El Pueblo Vasco tarafından kurulmuş COMECOSA ve bölgesel gazeteler.

Pekçok gazetenin sadece altı tanesi Katalonca ve biri de Baskça basılmakta olup, bazıları Katalonca/İspanyolca ve Baskça/İspanyolca'dır.

Gazetelerin aksine, birçok dergi ulusal platformda etkinliklerini sürdürmektedirler. Haftalıkların tirajları düşüktür. Sadece birkaçının tirajı 500.000'i aşabilmektedir. Bunların çoğu İspanyol medya gruplarının denetimindedir. Sermayesinin %25'i Murdoch ortaklığına ait olan Grupo Zeta'nın magazinleri "Interviu", "Tiempo" ve "Panaroma"nın herbirinin yaklaşık 100.000 ve 200.000 tirajı vardır. Bunların yanısıra, seyahat, spor, ekonomi dergileri de mevcuttur. Zeta grubu ayrıca seyahat, tarih, ve araba dergileri de yayınlamaktadır.

Her ne kadar İspanya Anayasası radyo-televizyon yayınlarına doğrudan atıf yapmamasına rağmen, 26 Haziran 1934 tarihli Yayıncılık kanununun, ulusal yayın hizmetlerinin münhasıran devlete ait bir temel işlev olduğunu ve devlet eliyle yürütüleceği yolundaki hüküm 1978 Anayasasından sonra da geçerli sayılmıştır.

Nitekim İspanya Radyo Televizyon kurumu RTVE'nin teşkilat kanunu olan 10 Ocak 1980 tarihli kanunda radyo ve televizyon yayınlarını, "Devletin tasarrufunda bulunan temel kamu hizmetleri" olarak tanımlamıştır. Parlamantonun kontrolü altında olan RTVE, esas gelir kaynağı reklam olduğu halde, 1987'ye kadar Devlet fonuna sahipti.

3 Mayıs 1988 tarihli ve 3 sayılı Özel Televizyon Kanunu, İspanya ça-

pında ve belirli bölgelerde hükümetin, temelde devlete mahsus bir kamu hizmeti olan televizyon yayını yapma işlevinin "dolaylı olarak yürütülmesini", yani hükümetin izniyle imtiyaz sahibi ticari kuruluşlar tarafından görülmesini mümkün kılmaktadır. (m.1-3) Kanunda sıralanan başvuru sahipleri arasında üç kuruluşa ihale yoluyla izin verilmesi öngörülmüştür (M.4).

Yabancı sermaye katılımı %25 pay ile sınırlanmıştır. İhaleyi kazanan Gruplar:

-Antena 3'ün pay sahipleri arasında Antena 3 Radyosu, Godo Grubu (La Vanguardia'nın yayıncısı) ve Prensa Espanola (ABC'nin yayıncısı) vardır.

-Tele 5'in paysahipleri şunlardır:

%25 Berlusconi ve %25 ONCE (Bankacılık, radyo, televizyon ve gazete gibi pekçok sektörlerde birçok yatırımları olan ulusal körler organizasyonu).

-Canal +'nın esas pay sahipleri, Fransız Canal + ve PRISA Grubudur.

Televizyon programları, büyük çapta reklam gelirine dayanır. Bu durum, özel ve kamu girişimlerini büyük bir seyirci çekecek hafif eğlence (talk-show'lar), filmler, seriler ve spor müsabakaları gibi programları seçmeye zorlar.

İspanya'nın coğrafi konumu itibarıyla uydu televizyonunu izlemekte bazı zorluklarla karşılaşılır. Bu sorun büyük anten kullanımı ile (birçok bölgede 90x120 cm) çözümlenebilir. Son yıllarda uydu yayıncılık artmıştır. 1990 yılı itibarıyla İspanya'daki yaklaşık 30.000 uydunun çoğu turistik bölgeler ve otellerdedir. Bununla birlikte İspanyol televizyon kanallarındaki artış (bölgelere bağlı olarak 5 veya 7 kanal), yabancı yayınların İspanya'ya girişini zor hale getirecektir.

18 Aralık 1987'de kabul edilen ve tüm iletişim hizmetlerini kapsayan 31 sayılı Telekomünikasyon Kanunu, hangi tür radyo yayınlarının devlet eliyle, hangi radyo yayınlarının özel kuruluşlar vasıtasıyla yapılabileceğini belirtirken (m.26), TV yayınlarının ayrı özel kanuna tabi olacağını da hükme bağlamıştır. Aynı kanunun bazı hükümleri tekelleşmeleri önlemek üzere konmuş ve sınırlı bir biçimde yabancı sermayeye izin verilmiştir.

Ağustos 1989'a kadar sadece merkezi idare (RTVE) ve CCAA (Com-

munidades Autonomas-17 otonom bölge) idaresi (üçüncü kanallar) tarafından kontrol edilen tv kanalları vardı.Sonradan hükümet, üç yeni ulusal kanalın idaresini üç özel şirkete verdi. Bütün bu kanallar, Retevison'un sahibi bulunduğu ağ tarafından yayınlanmaktadır.

1989'a kadar, İspanya'da özel kanallar yayına başladığında RTVE'nin bütün ülkeyi kapsayan iki televizyon kanalı vardı. Bu iki kanal; tamamen RTVE tarafından sahiplenilmiş bulunan bir kamu şirketi olan TVE S.A için yönetiliyordu.

1983'de Bask (Euskal Telebista) ve Katalan (TV3) kanalları ve 1985'de de Galisya kanalı (Television de Galicia, TVG) yayına başladı. Son iki yıldır başka üçüncü kanallar da başladı. Endülüs (Canal Sur), Valensiya (Canal 9), Madrid (Telemadrid, TM3 ve Mursiya. Ayrıca, bu sırada açık bir mevzuat olmaksızın Bask ülkesi ve Katalonya dördüncü kanallarını yarattılar.

İspanya Radyo TV Kurumu RTVE'nin teşkilat kanunu olan 10 Ocak 1980 tarihli kanunda radyo ve TV yayınlarını, "Devletin tasarrufunda bulunan temel kamu hizmetleri" olarak tanımlamıştır.

TVE, 1988'de bir kararname ile tek çatı altında birleştirilen Devlet Radyoları kurumu RNE gibi, sermayesinin tamamı İspanya Radyo-Televizyon Kurumu RTVE'ye ait olan bir kamu iktisadi teşekkülüdür (state enterprise). Başında, RTVE Genel Müdürü tarafından tayin edilen bir Müdür bulunur.

RTVE ise bir kamu şirketi (kamu kurumu:public corporation) statüsüne haizdir. Tüzel kişiliği olup, yayın ilkeleri teknik ve idari denetim açısından 10 Ocak 1980 tarihli ve 4 sayılı Radyo ve Televizyon Kanununa tabidir. Ancak işletmeyle ilgili ilişkilerinde hususi hukuk hükümleri geçerlidir.

RTVE, teknik konularda Ulaştırma, Turizm ve İletişim (Communications) Bakanlığının, genel olarak da Temsilciler Meclisinin RTVE Denetim Komisyonunun denetimine tabidir. RNE'nin bütçesi RTVE'ninki gibi ve ondan ayrı olarak, her yıl katma bütçe olarak genel bütçeyle birlikte Parlamento tarafından oylanır.

1983 ve 1990 yıllarında merkezi hükümet ve bölgesel hükümetler radyo istasyonlarının ruhsat sayılarını arttırdılar. Bu durum, İspanya'daki radyo programlarının büyümesine neden oldu. Bu sektördeki esas girişimler ve kurumlar şunlardır:

-RNE: Her bir bölgede değişik programlar yayınlayan bir AM ağı ve dört tane de FM ağına sahiptir.(Katalanca olarak Katalanya'da).

-SER: (İspanya'nın en eski özel radyo istasyonu. Bir AM ve bir FM istasyonuna sahiptir. SER aynı zamanda "Cada Na Dial"ın (FM'de 7 istasyon) ve "Radio Minuto" PRISA'nındır.

-Antena 3 (1982'de oluşturulmuş ve "La Vanguardia'nın yayımcısı olan basın şirketleri tarafından sahiplenilmiştir. 1990'da neredeyse 90 FM radyo istasyonuna sahiptir.

-COPE (Hemen her şehirdeki Katolik kilisesi radyo istasyonları tarafından oluşturulmuştur).

-Onda Cero Radio (Rato ağı ile birleşerek 1990'da oluşturulmuştur). AM ve FM' de 104 istasyona sahiptir. Sahibi ONCE (Körler için İspanyol Organizasyonu)dur.

-Cadena I berica (1988'de oluşturuldu). İspanya'nın önemli şehirlerinde AM ve FM'den yayın yapan 19 radyo istasyonuna sahiptir.

İspanya'da radyo ve televizyon ruhsat ücreti yoktur. Yine de, kamu yayın kurumları Devletten ve CCAA bütçelerinden fon alabilirler. Bütün bölgesel televizyon kanalları, kendilerini finanse etmek için reklamcılıktan yeterli gelir elde edemediklerinden, CCAA tarafından desteklenirler. Son yıllarda TVE, yüksek reklam gelirlerinden dolayı hiç Devlet fonu almamıştır

Kamu radyo istasyonları, reklamlardan yeterli gelir edemedikleri için, radyo ve televizyon kurumlarından fon transferleri yolu ile finanse edilirler.

İspanya'da televizyonu düzenleyen yasa, yerel televizyonlara izin vermez. Fakat 1980'den beri İspanya'nın pekçok bölgesinde yerel televizyonlar çoğalmıştır. Bugün yaklaşık 150 yerel televizyon kanalının çoğu Katalonya'dadır. Bu istasyonlar genelde karsız kuruluşlardır ve bazı durumlarda yerel idarelerden ekonomik destek alırlar.

Radyo alanında, yasa, düşük vericili yerel radyo istasyonlarının varlığını tanımıştır. 1934'den bu yana yerel radyo istasyonları vardır. 1982'den beri videotekst ve teletekst yayınları yapılmaktadır. Videotekst sistemi (Iber-tex) Telefonica tarafından idare edilmektedir.

KAYNAKLAR:

- Corbella, Joan (1988):**Social Communication in Catalonia. General Survey in the 1980's**, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
EBU Review, January 1989.
- Francisco-Jose Montes "New Outlook for Radio and Television in Spain",
EBU Review (Programmes), March 1986, ss.26-33.
- Karal, Gülgün. **İspanya'da Televizyon**, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu, Mayıs 1990.
- Mateo, Rosario de, Corbella, Joan and Viilalta, Jaume (1988)**The Press in Catalonia in the Eighties**, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- RTVE, Secretaria General. **Essential Legal Dispositions for Radio and television Broadcasting in Spain**, (1988).
- The Media in Western Europe**, The Euromedia Handbook, Euromedia Research Group, Sage Publications, 1992.